

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціології

(повне назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Соціальні ризики та ексклюзії у девіантних сім'ях»
«Social Risks and Exceptions in Deviant Families»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 054 Соціологія

Антонюк Інна Олександрівна

Керівник к.соц.н., доц. Мосійчук Т.Є. _____

Рецензент к.соц.н., доц. Виставкіна Д.О.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 2 від 18.10.2018 р.

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № від 19.12.2018 р.

Оцінка _____/_____/_____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

_____ Онищук В.М.
підпис)

Голова ЕК

_____ Каменська Т.Г.
(підпис)

Одеса – 2018

План

Вступ.....с.3

Розділ I.Теоретичні основи аналізу вивчення девіантної сім'їс. 10

1.1. Теоретичні основи розуміння сім'ї як соціального інституту.....с. 10

1.2. Неблагополучні сім'ї як предмет соціологічного дослідження...с. 18

1.3. Визначення та інтерпретації сучасної девіантної сім'їс. 22

1.4. Функції та дисфункції девіантної сучасної сім'їс. 26

Висновки до першого розділус. 28

Розділ 2. Сучасні підходи до дослідження соціальних ризиків та процесів соціальних ексклюзій/інклюдійс. 31

2.1. Соціальні ризики, соціальна ексклюзія/інклюдія і способи їх інтерпретаціїс. 31

2.2. Специфіка сімейно-ролевих відносин в девіантних сім'ях.....с. 41

2.3. Проблеми функціонування девіантної сім'ї і фактори ризику ...с. 49

Висновки до другого розділус. 63

Розділ 3. Особливості соціальних ризиків та ексклюзійних процесів у сучасних девіантних сім'ях.....с. 65

3.1. Характеристика та основні показники опитуванняс. 65

3.2. Аналіз інтерв'юс. 67

3.3. Особливості соціальних ризиків та ексклюзійні процеси сучасних сім'яхс. 81

Висновки.....с. 85

Список використаної літературис. 90

Додатки

Додаток 1. Опитувальник для батьків, що перебувають у шлюбі

Додаток 2. Опитувальник для батьків, що не перебувають у шлюбі.

Вступ

Сім'я є першоосною духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. В процесі свого розвитку сім'я набула функцій, які тільки в сукупності забезпечують повноцінність її існування, саморозвитку та широку життєдіяльність як соціального інституту. Чисельні дослідження сім'ї та й практика формування сімейних відносин в останні десятиліття вказує на трансформацію соціального інституту сім'ї, з'являються різні форми сімей, науковці за різними ознаками їх класифікують та типологізують.

З позиції відхилення «девіації» девіантними сім'ями у нашому суспільстві вважають прийомні сім'ї, одностатеві шлюби, прийомні сім'ї, дистанційні сім'ї і т.і. Однак такі сім'ї не є девіантними, а такими, що мають різні способи та форми утворення та функціонування. Об'єм розв'язання проблем, пов'язаних з неблагополучними сім'ями багато в чому залежить від суспільних, правових, наукових, освітніх і інших установ, що оточують сім'ю, тому ці установи повинні всіма можливими силами здійснювати підтримку сім'ї, а так само важливо здійснювати наукові соціологічні дослідження, спрямовані виявляти низки проблем та пропонувати форми та способи роботи з девіантними неблагополучними сім'ями як на макро- мезо- та мікрорівнях сучасного суспільства.

Проблема соціально неблагополучних сімей нагальна для українського соціуму, її масштабність обумовила наукові пошуки багатьох вчених.

Наукова розробленість теми. У дослідженні неблагополучних сімей різні науковці як соціальною проблематикою так і сферою зацікавленості науковців. Зазначимо, що коло наукових наробок визначається такими напрямками досліджень: проблемами сімейної соціалізації на сучасному етапі займаються такі вчені як А. Антонов, Ф. Ар'єс, Т. Гурко, В. Єлізаров, М. Тітма, Т. Титаренко; питання впливу сімейного неблагополуччя на дітей стали сферою інтересів таких науковців як С. Арзуманян, С. Белічевої, М. Буянова, А. Єлізарова, Т. Мінковського, А. Мудрика. Серед сучасних українських вчених вищезгадана проблематика привернула увагу А

.Бесєдіна, Н. Лавріненко, В. Пилипенка, Р. Пріми, Т. Перепелиці, Ю. Якубової.

«Процеси соціальної ексклюзії в сучасних суспільствах в своїх роботах вказують Н. Луман, П. Лукман, вони підкреслюють, що концепцію соціальної ексклюзії можливо розглядати в описовому, аналітичному і нормативному аспектах. Оксамитна С. та Хмелько В. розглядають соціальну ексклюзію в Україні на початковій стадії реставрації капіталізму» [46, С.143].

Проблеми, з якими стикаються сучасні сім'ї, що перебувають у залежності від соціально-економічного, соціально-політичного та соціокультурного стану суспільства стосуються соціальної, правової, матеріальної, медичної, психологічної, педагогічної та інших сторін життя. При цьому один тільки вигляд проблем зустрічається рідко. Так, наприклад, соціальна невлаштованість батьків призводить до психологічного напруження, що породжує сімейні конфлікти, загострення подружніх і дитячо-батьківських відносин, дезорієнтованості, дезадаптації в складних життєвих умовах.

Проблемна ситуація полягає у тому, що, з одного боку, суспільство потребує відтворення не тільки фізично та інтелектуально розвинутого, але й соціально спрямованого молодого покоління, а, з іншого боку, зростає кількість сімей, які в силу своєї дисфункціональності не спроможні репродукувати його. Сучасне суспільство характеризується наявністю багатоманітних ризиків, як внутрішньосімейного характеру, так і ризиками об'єктивного характеру. А розрізненість у діях суб'єктів, що здійснюють соціальну політику щодо формування соціальної захищеності сімей стає приводом до різних форм ризикованої поведінки членів сім'ї, як батьків, так і дітей. Невиправдані ризики приводить до збільшення різного роду кількості неблагополучних сімей, що продукують соціальні ексклюзії.

Мета дослідження: на теоретичному та емпіричному рівнях виявляти ризиків формування девіантних сімей, утворення соціальних ексклюзій \ інклюзій в сучасній Україні; з'ясування ризикованих ситуацій у сучасних

девіантних сім'х, що можуть призвести до соціальної ексклюзії як батьків, так і сімей.

Завдання дослідження:

1. Зробити огляд теоретико-методологічних підходів до вивчення поняття сім'я у зарубіжному та вітчизняному соціологічному знанні.
2. Описати сутність соціального ризику та його впливу на формування девіантних сімей, що призводить до утворення соціальних ексклюзій.
3. Розкрити спрямованість наукових соціологічних досліджень неблагополучних сімей в Україні.
4. Визначити основні функції та дисфункції неблагополучної сім'ї та розкрити поняття девіантної сім'ї.
5. Представити класифікацію та типологію девіантних сімей, що охарактеризовані в наукових джерелах.
6. Виявити форми соціальних ексклюзій девіантних сімей.
7. Проаналізувати правові аспекти забезпечення соціальної захищеності девіантних сімей в залежності від особливості типу неблагополуччя.
8. Представити показники та індикатори, які представляють кількісний та якісний стан соціального забезпечення неблагополучних сімей в Україні.
9. Виокремити макро- та мікро підходи до розкриття способів соціальної захищеності, інституціональний, середовищний (мезо- та індивідуальний рівень), окреслити їх об'єктивний та суб'єктивний характер, що можуть формувати умови соціальної безпеки неблагополучних сімей.

Об'єкт дослідження: сучасна девіантна сім'я.

Предмет дослідження: сучасні ризики, що впливають на формування девіантних сімей та утворення соціальних ексклюзій \інклюдій у сучасному українському суспільстві; способи формування соціальної захищеності неблагополучних сімей як чинників соціальної безпеки.

Основна гіпотеза: збереження цілісності сім'ї, збереження благополуччя та родини може бути здійснено при адекватному поєднанні заходів на інституційному та індивідуальному рівнях. Збільшення девіантних сімей в українському суспільстві відбувається через множинність проблем різного характеру. Безумовно, що об'єм розв'язання проблем, пов'язаних з неблагополучними сім'ями, у тому числі девіантними, багато в чому залежить від суспільних, правових, наукових, освітніх і інших установ, що оточують сім'ю, тому ці установи повинні всіма можливими силами здійснювати підтримку сім'ї; так само важливо здійснювати наукові соціологічні дослідження, спрямовані виявляти низки проблем та пропонувати форми та способи роботи з девіантними неблагополучними сім'ями як на макро- мезо- та мікрорівнях сучасного суспільства.

Так як в основі визначення соціальних інклюзій та ексклюзій лежить різність методологічного характеру аналізу, то визначення соціальних ексклюзій / інклюзій залежить від вибору поведінки функціонування та дисфункції сім'ї.

ЧАСТКОВІ ГІПОТЕЗИ:

1. У повних сім'ях девіації спровоковані залежністю батьків (чи одного із членів родини) від внутрішньо-деструктивної поведінки, що призводить до соціального виключення (ексклюзії).
2. Неповні сім'ї утворюються через неспроможність/небажання одного із членів родини виконувати сімейно-рольові функції.
3. Неадекватне виконання сімейно-рольових функцій призводить до дезадаптації сім'ї, бездоглядності дітей, їх десоціалізації та інклюзії в асоціальні групи.

Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні та класичні ідеї, концепції, підходи та теорії присвячені вивченню сім'ї, а сучасні ризиків, що впливають на формування девіантних сімей та утворення соціальних ексклюзій \ інклюзій у сучасному українському суспільстві.

Емпірична основа дослідження:

В соціологічному дослідженні проводиться інтерв'ю.

Методи дослідження: у роботі використано низку загальнонаукових методів, таких як аналіз, синтез, класифікація, порівняння та типологія та здійснено власну типологію та соціологічні - аналіз соціологічної літератури, аналіз статистичних даних, контент-аналіз правових документів; інтерв'ю.

Наукова новизна роботи полягає в соціологічному вивченні об'єктивних та суб'єктивних чинників соціальних ризиків що формують умови соціальної ексклюзії української сім'ї. Це дослідження здійснюється у вкрай специфічній культурній та соціальній ситуації суспільства, яке знаходиться у кризовому стані та, крім того, на тлі загальносвітової кризи соціального інституту сім'ї, що й забезпечує новаторський характер та наукову значущість результатів дослідження надзвичайно важливої соціальної проблеми.

Структура роботи:

Дипломна робота складається з трьох розділів, шести підпунктів, списку літератури та додатків.

Список літератури складається з 69 пунктів.

Загальна кількість роботи включає 93 сторінок.

Основні категорії та поняття:

Неблагополучна сім'я - це сім'я, в якій батьки ухиляються від виконання своїх батьківських обов'язків внаслідок зловживання алкогольними та наркотичними речовинами, ведення аморального способу життя, жорстоко і безвідповідально поведуться з дітьми; в якій порушуються психологічні зв'язки між дітьми і батьками, складаються несприятливі умови для виховання дитини, умови життя провокують вихід дітей із сім'ї, їхню невротизацію, суїцидальні прояви, зростання бездоглядності та безпритульності дітей, їх асоціальну та кримінальну поведінку.

Девіантна сім'я –«девіантна сім'я» розглядається як неблагополучна сім'я, як така, що має відхилення у своєму функціонуванні від соціально-

нормативних зразків поведінки, узвичаєних традиціями українського суспільства та характеризується ризикологічними чинниками, що потенційно спричинятимуть ексклюзії.

«Соціальний ризик – це соціально значима обставина об’єктивного характеру, з настанням якої громадяни не здатні самостійно себе утримувати, а тому потребують додаткового матеріального захисту з боку держави. До з високою ймовірністю виникнення соціального ризику можна віднести тих, у яких в силу різних причин спостерігаються життєві труднощі, і які гостро потребують державної підтримки та допомоги соціальних працівників. До них відносять: багатодітні сім’ї; сім’ї біженців та переселенців; сім’ї, у яких на утриманні перебувають утриманці, інваліди; неповні сім’ї; малозабезпечені сім’ї» [54].

«Соціальна ексклюзія це поняття, яке акцентує увагу на нестачі індивідів низки прав, обмеженості доступу до інституцій, насамперед від ринку праці. Західними дослідниками був запропонований перелік громадянських прав, що склав основу для концептуалізації та операціоналізації поняття соціальної ексклюзії, а саме: право на професійну допомогу при народженні, небезпечний і здоровий життєвий простір, на адекватне харчування; на доступну медичну допомогу, на якісну практичну освіту, на ополітичну участь, на економічно продуктивне життя, на захист від безробіття, на гідну старість та пристойне поховання» [1, С.60]

«Поняття «ризик» означає автоматичну можливість, велику ймовірність чогось, зазвичай, негативного, небажаного, що може статися, або статися. Тому, коли говорять про сім’ї «груп ризику», мається на увазі, що ці сім’ї перебувають під впливом деяких небажаних чинників, які можуть спричинити девіації, тобто відхилення від нормативної поведінки членів сім’ї, опинитися в неблагосприятливих ситуаціях в результаті яких сім’ї можуть стати жертвами ексклюзії» [65]. Фактично йдеться про два типи ексклюзії.

«Французський підхід» зорієнтований на соціальну солідарність, інтеграцію, тобто на інклюзію громадян в суспільне життя. З одного боку, такий підхід передбачає визнання переважних прав спільнот на захист їх цілісності, з іншого - вимагає поваги прав будь-яких меншин, які не посягають на цілісність співтовариства.

Ексклюзія розглядається переважно як наслідок групової монополії, примусовості соціального порядку, який служить інтересам інклюзованих.

Англосакський підхід орієнтований на індивідуальну свободу, рівні права всіх громадян. Соціальна інтеграція трактується переважно як результат вільного вибору відносин, як між індивідами, так і з індивідами з одного боку і суспільством і державою з іншого» [10, С.23].

Сім'я «групи ризику» - різновид сім'ї, яка виконує на достатньо своїх можливостей, а як і виявляється підданого впливу негативних соціальних, чинників.

Висновки.

Сім'я як соціальний інститут останні десятиліття зазнає багато змін. З'являються нові форми та типи сім'ї, що можливо відзначити як позитивний результат змін. Однак культура сучасного українського суспільства мало орієнтується на формуваннях та розвиткух цінностей, які традиційно були в основі сім'ї. Утрачено виховний ідеал сім'ї, який призвів до відчуження батьків і дітей, духовного зубожіння молоді. Негативно позначився на життєдіяльності сучасної сім'ї її матеріально-економічний стан, житлово-побутові умови, які вплинули на морально-психологічний клімат, організацію вільного часу. Тобто одна зі значних проблем, з якими стикається сім'я сьогодні, – недостатня можливість якісно виконувати функції, покладені на неї суспільством. Катастрофічно знизився рівень психологічного здоров'я, який залишає великий відбиток на сім'ї. Також, під загрозою перебуває інтелектуальний і моральний потенціал народу, що зумовлено різким зниженням життєвого рівня більшості сімей в Україні. Ця ж обставина зумовила ситуацію, що народжуваність в Україні не забезпечує простого відтворення поколінь. Грунтуючись на показниках про сучасну демографічну ситуацію в Україні Державної служби статистики України зазначамо, що вона відрізняється великою гостротою і напруженістю, характеризується збереженням тенденції до скорочення чисельності населення України. Негативно впливає на народжуваність дітей в Україні нестійкість шлюбів. Незайнятість значної частини молоді у сфері суспільного виробництва, нестабільність заробітків, незабезпеченість молодих сімей житлом і відсутність чітких перспектив для його отримання спричиняє складності внутрісімейних відносин, зростання кількості конфліктів негативно позначається на якості сімейного виховання. В ній здійснюється соціалізація людини. Досвід особистості, який вона набуває в сім'ї, визначає її індивідуальну поведінку, створює внутрішню конструкцію реальності, на основі якої людина сприймає навколишнє середовище і діє в ньому. Єдність сім'ї забезпечується взаємною любов'ю, моральною, економічною, правовою

та іншими видами взаємної відповідальності всіх її членів, взаєморозумінням та емоцій. Сім'я як соціальний інститут перебуває у стані гострої кризи, що, звичайно, негативно впливає на виконання нею основних функцій, тобто на життєдіяльність її ною прихильністю.

Науковці виділяють такі типи неблагополучних сімей як педагогічно некомпетентна, конфліктна, аморальна, асоціальна. Стосовно поняття «неблагополучна сім'я» існують різні погляди. Використовуються для характеристики неблагополучної сім'ї наступні терміни: «функціонально-неспроможна», «сім'я у кризовій ситуації», «аморальна сім'я», «сім'я з насильством щодо членів родини», «конфліктна сім'я», «сім'я, де є серйозні помилки і прорахунки у вихованні дітей», сім'ї алкоголіків і наркоманів, сім'ї, де є засуджені і ув'язнені.

Однак, можна говорити про неблагополучні сім'ї і потенційно-неблагополучні (в яких порушені зв'язки сім'ї з мікро- і макросередовищем, внутрішньо-родинні зв'язки, структура сім'ї, спроможність сім'ї виконувати свої функції, є низьким культурний та освітній рівень членів сім'ї. Але не завжди потенційно-неблагополучні сім'ї стають неблагополучними, х можливо класифікувати як кризова сім'я, проблемна сім'я, нейтральний тип сім'ї.

«Девіантна сім'я розглядається, насамперед, з погляду порушення функції впливу свого морального потенціалу на розвиток і формування особистості дитини та через дисфункції сім'ї, а саме невиконання, неналежне виконання, недостатність ресурсів для виконання функцій сім'єю» [57].

Формально девіантні сім'ї - маргинально-функціональні, вони – «зона ризику» для переходу до змістовного неблагополуччя, що притаманне дисфункціональній сім'ї. Дисфункції девіантної сім'ї приводять до соціальної ексклюзії.

Серед проблем неповних сімей в більшості випадків особливо гостро стоїть проблема економічного характеру (матеріальні труднощі, випробовувані родиною). Питання про девіантні сім'ї актуальне тому, що в

них зосереджена значна частина того населення, у якого не склалися природні, закладені в самій природі сімейно-шлюбні відносини в умовах життя.

Переважає більшість неповних сімей мають характеристики «бідних» і «залежних від допомоги», які знаходяться в ситуації соціальної ексклюзії. Стан «неповної сім'ї» - явище скоріше не статичне, а динамічне в житті як жінок, так і дітей, тому може розглядатися як... Мотивація рішення жінок виховувати дитину в «неповній» сім'ї може відрізнятися на різних стадіях життєвого циклу, а благополуччя дітей також визначатися багатьма факторами.

Неповна сім'я піддається багатьом соціальним ризикам, які ставлять під загрозу її благополуччя. Важливо відзначити, що сім'я соціального ризику це різновид сім'ї як соціального інституту і малої первинної соціальної групи, яка через свої особливості не відповідає своєму призначенню і не виконує в достатній мірі своїх функцій, виявляється схильна до впливу негативних соціальних факторів і становить небезпеку для нормального функціонування суспільства, може бути в ситуації соціальної ексклюзії, або стати її жертвою.

Список використаних джерел:

1. Абрахамсон П. Социальная эксклюзия и бедность / П. Абрахамсон // Общественные науки и современность. – 2001. – № 2. – С. 158–166.
1. Азаров Ю. П. Сімейна педагогіка / Азаров Ю.П. – М., 1985.
2. Азимова Н. Гендер: Семья и культура / Н. Азимова, Ж. Шермухамедова. – М., 2005. – 117с.
3. Антонов А. И. Микросоциология семьи: методология исследования структуры и процессов / Антонов А. И. – М. : Издат. Дом NotaBene. – 1998, – 43 с.
4. Антонов А. И. Социология семьи / Антонов А. И., Медков В. М. // Социологические исследования – М., 1996, – 36–67с.
5. Балакірева М. О. Про становище сімей в Україні: доповідь за підсумками. Навч. Посібник / Балакірева М.О. – К.: Знання Прес, 2000. – 211 с.
6. Бородкин Ф. М. Концепции социальной эксклюзии [Електронний ресурс] <http://www.nir.ru/sj/sj/sj3-4-00brod.html>
7. Быстров А. А. Материнский капитал: стимулирование рождаемости / Быстров А. А. // Социологические исследования – 2008. – №12 – 91 – 96с.
8. Безрукова О. Н. Одинокие матери: проблемы жизни в мегаполисе / Безрукова О. Н // Вестник Санкт-Петербургского университета, 2007. – Вып. 4. – С. 71– 82.
9. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Бек У. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с, С. 23.
10. Бергер П. Личностно-ориентированная социология / Бергер П., Бергер Б., Коллинз Р. М., 2004. – С. 103–127.
11. Беседин А.А. Неблагоприятные семейные стереотипы как фактор формирования девиантного поведения подростка / Беседин А.А. // Вестник международного славянского университета. Серия “Социология”. – Т4. – 2001. – №4.

12. Бесєдін А. А. Дисфункціональна сім'я як чинник девіантної поведінки неповнолітніх. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук. Х., 2002. – 18 с.
13. Володько В.В. Структурно - діяльнісний підхід як теоретична основа, вивчення соціальних ролей / Володько В.В., Ровенчак О.М. // Вісник Харківського національного Університету. – 2008. – 42 – 47с.
14. Воднік В.Д. Тенденції шлюбно – сімейних відносин в Україні. / Воднік В.Д. // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. – Одеса – 1997. – Вип. 1 – 2, – 102с.
15. Ворона В. Шульга М.А. Динаміка сімейного стану та складу сім'ї / Ворона В., Шульга М.А. // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007 – №3. – 25с.
16. Вишневский А.Т. Демографический кризис в странах СНГ / Вишневский А.Т. – К. 2002, – 56с.
17. Гилинский Я. Соціологія девіантної (що відхиляється) поведінки: Уч. сел. / Гилинский Я., Афанасьєв В // – СПб, 1993.
18. Голофаст В. Б. Функції сім'ї / Голофаст В. Б. // Сім'я і особистість. – М., 1974.
19. Голод С.И. Семья и Брак: историко–социологический анализ / Голод С.И. – Спб., 1998. – 12с.
20. Горлач М.Г. Гендерные аспекты семейно ролевого диссонса / Горлач М.Г. // Социологические исследования – 2000 - №4. – 44 – 47с.
21. Гилинский Я. "Исключенность" как глобальная проблема и социальная база преступности, наркотизма, терроризма и иных девиаций. <http://www.narcom.ru/ideas/socio/113.html>
22. Гурко Т.А. Родительство: социологические аспекты – / Гурко Т.А // Социологические исследования. – 2004 - №11 – 13с.
23. Гурко Т.А. Вариативность представления в сфере родительства / Гурко Т.А // Социологические исследования. – 2000 – №11 – 130с.

24. Девіантна поведінка дітей та підлітків: проблеми та шляхи їх вирішення / За ред. В. А. Нікітіна. – М., 1996.
25. Девіантна поведінка підлітків: причини, тенденції та форми соціального захисту / За заг. ред. Ю. А. Клейберга. – М. – Тверь, 1998.
26. Доніна О. І. Сім'я: педагогічні аспекти діяльності соціального працівника. Уч. посіб. / Доніна О. І., Шубович М. М. – К.: УлГУ, 2002.
27. Дементьева И.Ф. Негативные факторы воспитания детей в неполной семье / Дементьева И.Ф. // Социологические исследования. 2001. – №13 – 23с, с. 21
28. Державна статистика України / Відповідальна за випуск Тімоніна М. Б. – 86с.
29. Евсенкова Ю.В. Развитие личности в диаде отец-ребёнок / Евсенкова Ю.В. – М. 2001. – 10с.
30. Елизаров А.Н. Ценностные ориентации неблагополучных семей / Елизаров А.Н // Социологические исследования – 1995. – №7. – 25с.
31. Жальце С. Г. Соціальний патронаж неблагополучних сімей / Жальце С. Г. // Працівник соціальних служб. – 1998. – № 1 (3). – С. 46 – 50.
32. Желёзнова А. К. Реабілітація неблагополучних сімей методом соціального патронажу / Желёзнова А. К. // Вісник психосоціальної та корекційно-реабілітаційної роботи. – 1998. – № 4. – С. 28 – 40.
33. Захаров А. И. Як попередити відхилення в поведінці дитини / Захаров А. И – М., 1986.
34. Захарова С.И. Рост числа рождений вне брака частично компенсирует уменьшение числа рождений в браке / Захарова С.И. Иванова Е.К. // Демоскоп. – 2001. – №41. – 30с.
35. Зачипило Е.Ф. Проблемы социальной поддержки неполной отцовской семьи / Зачипило Е.Ф. – Б. 2007. – 56с.
36. Інформаційні матеріали для слухачів Курсів підвищення кваліфікації працівників галузі Мін сім'я, діти, молодь (Тези лекцій)\ За заг.

ред Г. Л. Черепановой – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – Кн.. 4. – 136 с.

37. Каримова З.Х. Жизненные ценности одиноких матерей. / Каримова З.Х.// Социологические исследования. – 2007. – № 6. – 131–134с.

38. Ковальов С. В. Психологія сімейних відносин / Ковальов С. В – М.: Педагогіка, 1987.

39. Косолапенко О. Л. Соціально-психологічні аспекти сім'ї. Статеворольове виховання дітей / Косолапенко О. Л // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. – Л. 1997. – Вип.1–2. – 156с.,с. 153

40. Клейберг Ю. А. Психологія девіантної поведінки/ Клейберг Ю. А. – Тверь, 1998.

41. Клейберг Ю. А. Психологія формування здорового способу життя підлітків / Клейберг Ю. А – К.: УлГУ. – 2002.

42. Клемантович И. Современная семья: структура, специфика, воспитательные возможности / Клемантович, И // Прикладная психология. Л. – 2000. – №7

43. Кравченко, Т. В., Трубавіна, І. М. Допомога батькам у вихованні дітей: Методичні рекомендації для соціальних працівників / Кравченко, Т. В., Трубавіна, І. М. – К.: Держсоцслужба, 2005. – 100 с

44. Краткий словарь современных понятий и терминов [Н.Т. Бунимович, Г.Г. Жаркова, Т.М. Корнилова и др.; сост. и общ. ред. В.А. Макаренко]. – М.: Республика, 1993. – 510 с, С. 54-61

45. Луман Н. Общество как социальная система / Луман Н. – М.: Логос, 2004. – 236 с., С. 143

46. Лукман Т. О социологическом видении нравственности и нравственной коммуникации / Лукман Т. // Социология на пороге XXI века: новые направления исследований. – М.: Интеллект, 1988. – С. 54–61.

47. Лунякова Л.Г. О современном уровне жизни семей одиноких матерей. / Лунякова Л.Г. // Социологические исследования – 2001, - 41с.

48. Мацуляк Л.А. Неблагополучні сім'ї як чинник негативної соціалізації у суспільстві неповнолітніх / Мацуляк Л.А. – Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – С.682 – 691.
49. Мімандусова Г.І. Характеристика трудоресурсної ситуації в Україні / Мімандусова Г.І. // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства: Наукові доповіді і повідомлення III Всеукраїнської соціологічної конференції. / за ред. М.О.Шульги, В.М.Ворони. – К., 2003. – С. 313 – 329.
50. Меньпутин В. П. Помощь молодой семье: (заметки психолога) / Меньпутин В. П. – М.: Мысль, 1987. – 203 с
51. Носкова А.В. Год семьи: Некоторые итоги / Носкова А.В. // Социологические исследования – 2008. – №12. – 80–81с., с. 80
52. Одинока мати: статус, права та пільги Режим доступу: <http://ihelper.info/odinoka-mati-status-prava-ta-pilgi>
53. Орбан Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навчальний посібник / Орбан Лембрик Л.Е. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
54. Оксамитна С. Соціальна ексклюзія в Україні на початковій стадії реставрації капіталізму / Оксамитна С., Хмелько В. Режим доступу: https://www.kiis.com.ua/materials/articles/social%20exclusion_Oksamytna_Khmelko.pdf
55. Плоткин, М. М. Социально-педагогическая помощь детям из неблагополучных семей / Плоткин, М. М. // Педагогика. – 2000. – №1.
56. Режим доступу: [<http://studies.in.ua/ru/pravo-socialnogo-obespecheniya-shpargalki/1580-socaln-riziki-ponyattya-ta-klasifikacya.html>].
57. Солодников В.В. Профессиональная принадлежность супругов как фактор риска внутри семейного насилия / Солодников В.В. // Актуальные проблемы семей в России. – М. 2006, – 224с.
58. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / За заг. ред. М. А. Галагузова. – М.: Владос, 2000.

59. Соціальна педагогіка: Уч. сел. / Под ред. В. А. Нікітіна. – М.: Владос, 2002.
60. Соціологічний довідник. - [Київ](#), 1990.
61. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / Сейко Н.А. – Житомир: Житомир.держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с.
62. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с
63. Трубавіна, І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: Навчальний посібник / Трубавіна, І. М. – К.: ДЦССМ, 2003. – 132 с.
64. Топішко Н. П. Соціальні ризики як чинник регулювання системи соціального захисту населення / Топішко Н. П. – Фінансова система України. – 401с.
65. Україна в цифрах 201. Статистичний збірник. Видавництво «Консультант», К.: 2018. – 241с.
66. Федотова Ю.В. Проблема понимания кризиса семьи / Федотова Ю.В. – Л., 2002, – 108с.
67. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2016 року Державна служба статистики України. 86 с. - [http: // database. ukrcensus. gov.ua / PXWEB2007 / ukr / publ_new1 / 2016 / zb_nas_15.pdf](http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2016/zb_nas_15.pdf)
68. Целуйко В.М. Психология неблагополучной семьи: Книга для педагогов и родителей / Целуйко В.М. – М.: Издательство “ВЛАДОС”. – ПРЕСС, 2003. – С.82
69. Шульга Т. І., Оліфіренко Л. Я. Психологічні основи роботи з дітьми "групи ризику" в установах соціальної допомоги та підтримки / Шульга Т. І., Оліфіренко Л. Я. – М., 1997.

ДОДАТОК 1

ДЛЯ БАТЬКІВ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ У ШЛЮБІ

У нашому дослідженні ми намагаємося з'ясувати з якими проблемами живуть, зустрічаються молоді сім'ї. Як складається подружнє життя та відносини між ними. Які проблеми, що призводить до непорозумінь та конфліктів. Яким чином вирішуються чи не вирішуються конфлікти. До чого це призводить і до чого може призвести в подальшому сімейному житті.

Тому просимо Вас відповісти відверто на кожне із запитань. Опитування анонімне, всі відповіді будуть аналізуватися узагальнено.

ІНТЕРВ'Ю

1. Розкажіть, будь-ласка, про себе та історію Вашого життя.

- Розкажіть про Ваше дитинство (яке воно було?), сім'ю, (якщо актуально) професійний досвід

- Розкажіть про свою родину, звідки Ваші батьки, хто вони (наприклад, за фахом)

2. Важливі теми автобіографії:

- Скільки Вам років?

- Ваша освіта? Та вашого чоловіка (дружини)?

- Ваш нинішній сімейний стан?

- Скільки у Вас дітей? Якого віку?

- В якій місцевості проживаєте зараз зі своєю сім'єю? (місто, СМТ, село)

- Які Ваші житлові умови проживання? (власний дім, квартира, орендована квартира, кімната).

3. Робота

- Ви працюєте? Якщо ні, то працювали ранішедесь чи ні? Якщо так, то де і ким працювали? Який маєте стаж роботи?

- Ваш чоловік (дружина) працює? Якщо ні, то працювала ранішедесь чи ні? Якщо так, то де і ким працювала? Який має стаж роботи?

ЯКЩО НЕ ПРАЦЮЄТЕ:

То, за рахунок чого чи кого, Ви живете?

4. Матеріальний стан сім'ї.

- Скажіть будь-ласка, чи задоволені Ви своїм матеріально-фінансовим забезпеченням?

Якщо ТАК: то, що Ви можете дозволити собі на сьогоднішній день:

- В побуті: в харчуванні, нова техніка, меблі)

-В можливостях лікування

-У дозвіллі дітей (нові іграшки, одяг, додаткові заняття для дитини)

-У власному відпочинку (похід в кафе, виїзд за кордон.)

Якщо НІ:

На що Вам вистачає наявних коштів?

-В побуті: на харчування...

-на можливості лікування

-на дозвілля дітей (нові іграшки, одяг, додаткові заняття для дитини)

-на власний відпочинок (похід в кафе, виїзд за кордон.)

5. БЛОК ДІТИ

Повертаючись до теми дітей:

Скажіть будь-ласка, чи проживають діти разом з Вами? Так, ні.

Якщо ДІТИ проживають разом з батьками, то....

- Скажіть, будь-ласка, чи була планована вагітність Ваших дітей? ТАК, НІ.

- Чи були Ви готові до вагітності?

Так чи ні?

- Чи існують у Вас якісь проблеми у спілкуванні з дітьми? Якщо так то які саме?

- Чи є якісь загрози для здоров'я Ваших дітей?

Якщо ТАК.....Які саме?

До чого в подальшому можуть призвести ці загрози?

Чи потрібна Вам якась чи чиясь допомога в вирішенні даної проблеми?

- Чи є якісь відхилення у стані здоров'я Ваших дітей?

Якщо ТАК...Які саме?

Ви як батьки, можете самотійно справитись з хворобою?

Чи потрібна Вам якась чи чиясь допомога в вирішенні даної проблеми?

- На Вашу думку, Ваші діти, нормально харчуються, щоб бути здоровими?

- Чи є щось таке, чого Ви не в змозі їм надати, але хотіли б?

- Яким Ви бачите майбутнє своїх дітей:

на цей рік....., після закінчення школи.....

- Скажіть будь-ласка, де Ви бачите майбутнє своїх дітей в Україні чи за кордоном?

Чому?

- Коли виникають у Вас труднощі, то в кого Ви просите допомогу?

У батьків: Як, чим?

У родичів: Як, чим?

У держави: Соц.служб, організацій, органів місцевого самоврядування?

(Як? Чим?)

- Чи є у Вас якась допомога по вихованню та утриманні дітей від :

Батьків: Як, чим?

Родичів: Як, чим?

Держави: Соц.служби, організації, органи місцевого самоврядування?

Як? Чим?

Якщо діти НЕ проживають разом з батьками:

1.Якщо діти не проживають разом з Вами, то чому?

-Де і з ким вони проживають?

-По якій причині не проживають?

-На Вашу думку, чому так склалося?

-Як це може вплинути в подальшому на подальшу долю Вашої дитини?

Якщо ТАК... то як саме?

-Які Ви бачите загрози у вихованні іншими людьми Вашої дитини?

-А Ви бачите для себе якісь ризики в цьому?

-Які ризики можуть бути для Вас і Вашої дитини?

-Що на можливі ризики може вплинути? Ви бачите якісь загрози?

- Яким б Ви бачите майбутнє своїх дітей:

на цей рік....., після закінчення школи.....

6. Сім`я:

-Чи проживаєте Ви зараз у шлюбі? Так чи Ні?

-У Вас цивільний чи офіційний шлюб?

-Розкажіть будь-ласка, як Ви розпочинали своє сімейне життя?

Якщо ТАК...то...

-Що Ви можете сказати сьогодні про свій шлюб? Який він?

- Чи відчуваєте Ви себе щасливим (-ою) в сімейному житті?

-Чи можете Ви покластися у всьому на свого партнера?

Якщо ні, то чому?

-Чи можете Ви залишити своїх дітей на свого чоловіка (дружину) на день, тиждень, місяць, при великій необхідності?

Так

Якщо ні, то чому?

-Хто в Вашій сім'ї більшою мірою займається вихованням, навчанням, дозвіллям Ваших дітей?

-Як Ви проводите своє дозвілля? Свій вільний час?

ДОДАТОК 2

ДЛЯ БАТЬКІВ, ЩО НЕ ПРОЖИВАЮТЬ У ШЛЮБІ

У нашому дослідженні ми намагаємося з'ясувати з якими проблемами живуть, зустрічаються молоді сім'ї. Як складається подружнє життя та відносини між ними. Які проблеми, що призводить до непорозумінь та конфліктів. Яким чином вирішуються чи не вирішуються конфлікти. До чого це призводить і до чого може призвести в подальшому сімейному житті.

Тому просимо Вас відповісти відверто на кожне із запитань. Опитування анонімне, всі відповіді будуть аналізуватися узагальнено.

ІНТЕРВ'Ю

1 Розкажіть, будь-ласка, про себе та історію Вашого життя.

- Розкажіть про Ваше дитинство (яке воно було?), сім'ю, (якщо актуально) професійний досвід

- Розкажіть про свою родину, звідки Ваші батьки, хто вони (наприклад, за фахом)

2 Важливі теми автобіографії:

- Скільки Вам років?

- Ваша освіта? Та вашого чоловіка (дружини)?

- Ваш нинішній сімейний стан?

- Скільки у Вас дітей? Якого віку?

- В якій місцевості проживаєте зараз зі своєю сім'єю? (місто, СМТ, село)

- Які Ваші житлові умови проживання? (власний дім, квартира, орендована квартира, кімната).

3 Робота

- Ви працюєте? Якщо ні, то працювали раніше де? чи ні? Якщо так, то де і ким працювали? Який маєте стаж роботи?

- Ваш чоловік (дружина) працює? Якщо ні, то працювала раніше де? чи ні? Якщо так, то де і ким працювала? Який має стаж роботи?

ЯКЩО НЕ ПРАЦЮЄТЕ:

То, за рахунок чого, Ви живете?

4 Матеріальний стан сім'ї.

- Чи задоволені Ви своїм матеріально-фінансовим забезпеченням?

Якщо ТАК: то, що Ви можете дозволити собі на сьогоднішній день:

- В побуті: в харчуванні, нова техніка, меблі)

- В можливостях лікування

-У дозвіллі дітей (нові іграшки, одяг, додаткові заняття для дитини)

-У власному відпочинку (похід в кафе, виїзд за кордон.)

Якщо

НІ:

На що Вам вистачає наявних коштів?

-В побуті: на харчування...

-на можливості лікування

-на дозвілля дітей (нові іграшки, одяг, додаткові заняття для дитини)

-на власний відпочинок (похід в кафе, виїзд за кордон.)

5 БЛОК ДІТИ

Повертаючись до теми дітей:

Скажіть будь-ласка, чи проживають діти разом з Вами? Так, ні.

Якщо ДІТИ проживають разом з батьками, то....

- Скажіть, будь-ласка, чи була планована вагітність Ваших дітей? ТАК, НІ.

- Чи були Ви готові до вагітності?

Так чи ні?

- Чи існують у Вас якісь проблеми у спілкуванні з дітьми? Якщо так то які саме?

- Чи є якісь загрози для здоров'я Ваших дітей?

Якщо ТАК.....Які саме?

До чого в подальшому можуть призвести ці загрози?

Чи потрібна Вам якась чи чиясь допомога в вирішенні даної проблеми?

- Чи є якісь відхилення у стані здоров'я Ваших дітей?

Якщо ТАК...Які саме?

Ви як батьки, можете самостійно справитись з хворобою?

Чи потрібна Вам якась чи чиясь допомога в вирішенні даної проблеми?

- На Вашу думку, Ваші діти, нормально харчуються, щоб бути здоровими?

- Чи є щось таке, чого Ви не в змозі їм надати, але хотіли б?

- Яким б Ви бачите майбутнє своїх дітей:

на цей рік....., після закінчення школи.....

- Скажіть будь-ласка, де Ви бачите майбутнє своїх дітей в Україні чи за кордоном?

Чому?

- Коли виникають у Вас труднощі, то в кого Ви просите допомогу?

У батьків: Як, чим?

У родичів: Як, чим?

У держави: Соц.служб, організацій, органів місцевого самоврядування?

(Як? Чим?)

- Чи є у Вас якась допомога по вихованню та утриманні дітей від :

Батьків: Як, чим?

Родичів: Як, чим?

Держави: Соц.служби, організації, органи місцевого самоврядування?

Як? Чим?

Якщо діти НЕ проживають разом з батьками:

1.Якщо діти не проживають разом з Вами, то чому?

-Де і з ким вони проживають?

-По якій причині не проживають?

-На Вашу думку, чому так склалося?

-Як це може вплинути в подальшому на подальшу долю Вашої дитини?

Якщо ТАК... то як саме?

-Які Ви бачите загрози у вихованні іншими людьми Вашої дитини?

-А Ви бачите для себе якісь ризики в цьому?

-Які ризики можуть бути для Вас і Вашої дитини?

-Що на можливі ризики може вплинути? Ви бачите якісь загрози?

-Яким б Ви бачите майбутнє своїх дітей:

на цей рік....., після закінчення школи.....

6 Сім`я:

-Чи проживаєте Ви зараз у шлюбі? Так чи Ні?

-У Вас цивільний чи офіційний шлюб?

-Розкажіть будь-ласка, як Ви розпочинали своє сімейне життя?

Блок для тих, хто не проживає у шлюбі

-Чому не проживаєте у шлюбі?

-Як Ви вважаєте, що стало приводом для розлучення?

-Розкажіть будь-ласка, як це сталося? Чому? З якої причини?

-Батьки Вас підтримали, в Вашому рішенні?

-Чи бере участь батько (мати) у забезпеченні дітей?

Якщо так, то як саме?

Якщо ні, то з якої причини?

-Хто в Вашій сім'ї більшою мірою займається вихованням, навчанням, дозволяям Ваших дітей?

-Як Ви проводите своє дозволля? Свій вільний час?